

Руси в Тоскані та Ломбардії

Ще одна загадка «Географа Баварського».

Нормани (рукопис XI століття)

1

«Опис градів і земель на північ від Дунаю»

Цей невеликий, двохсторінковий текст, відомий у науковій літературі під назвою [«Баварський Географ»](#), вирізняється серед давніх історико-географічних пам'яток своєю інформативністю. Його створено у німецькому монастирі в Райхенау, який підтримував тісні зв'язки з італійськими землями. На підставі палеографічних і текстологічних ознак «Опис...» датується початком 870-х років.

Після згадки про *Caziri civitates C* (хазарів з 100 городами) і перед *Ungare* (угорцями) у документі перелічено: *Ruzzi Forsderen Liudi Fresiti Serauici Lucolane*¹. Перші три слова більшість дослідників сприймає як назви трьох / двох племен. На мою думку, цей фрагмент опису потрібно читати по-іншому. Словосполучення *Forsderen Liudi* (керівні люди²) – це не плем'я, а характеристика соціальної групи.

Адже при всіх позиціях цієї групи відсутні вказівки на величину земель чи кількість поселень (як і розташовані перед хозарами неатрибутовані *Uuizunbeire* та після угорців-кочівників – *Vislane*³). Тобто, таким чином фіксувалось не осіле населення, а панівна верства слов'янських племен (якими руси спершу і були на наших землях) і своєрідні торговельні корпорації, об'єднані за місцем походження (варязькі загарбницькі походи завжди супроводжували купці).

2

Є декілька варіантів прочитання досліджуваного фрагменту: «*руси, керівні люди, з яких фризи, серавичі та луколяни*» або «*руси з них керівні люди фризи; серавичі та луколяни*» чи «*руси, які є*

керівними людьми; фризи, серавичі та луколяни».

На тлумачення цього переліку як соціальної групи вказує приклад із мешканцями Фризії, землі на побережжі Північного моря. Попри прозору назву – фризи – історики їх поміщали на різних територіях – від новгородської землі до Криму⁴. Тим самим дослідники проочили дві важливі обставини. Фризи *«виступали, починаючи з VII до XII ст., головними посередниками в торгівлі між англосаксами, фламандцями, середземноморцями, жителями південної Франції, Рейнською долиною, Скандинавією і Богемією»*⁵. Їх водні торговельні шляхи (а на окремих ділянках – сухопутні), зокрема, йшли по річках Соммі, Сені, Мозелю, Райні, Роні та закінчувались в Константинополі, Олександрії, Антіохії⁶.

Важливо, що в цей час посилюється присутність фризів у західних слов'ян і на наших землях. З кінця VIII-го і до кінця IX ст. правителями у Фризії й у відомому торговому центрі Дорестаді були данці. Зокрема, у 860-х рр. варяг Рьорик Ютландський (Рюрик «Повісті временних літ») здійснив військовий похід на наші землі та призначив своїм намісником брата вбитого ним місцевого правителя⁷. Без сумніву, фризійські данці таким чином отримали можливість контролювати значну частину європейської міжнародної торгівлі.

У трактуванні істориками двох останніх термінів немає ясности та одностайности. В *Serauici* вбачають волинян, лужичан, латишів, литовців, ізборців, наших сіверян⁸ чи наддунайських сіверців⁹. Трохи менше варіантів пропонується стосовно *Lucolane* – на чеських землях, в межиріччі Південного Бугу та Дністра, в пониззі Дніпра (у т. зв. Лукомор'ї)¹⁰.

У своїх дослідженнях автор натрапив на топоніми, близькі до згаданих неатрибутованих назв [«Географа Баварського»](#). В італійській землі Тосканії є село *Seravezza* (згад. 952 р.¹¹) та сусіднє з ним село *Ruosina* (XVI ст.¹²). На

3

значній віддалі від них, в горах при давньому, ще римському гостинці розташоване село *Lucolena* (989 рік¹³). На перший погляд, це випадковий збіг. Проте звертає на себе увагу розташування цих поселень при торговельних трактах і значення назви *Seravezza* («торгове місце»). У контексті фризько-данської торгівлі це може свідчити про спільну з трьома позиціями «Баварського Географа» етимологію (*Ruzza* = *Ruosina*, *Serauici* = *Seravezza*, *Lucolane* = *Lucolena*).

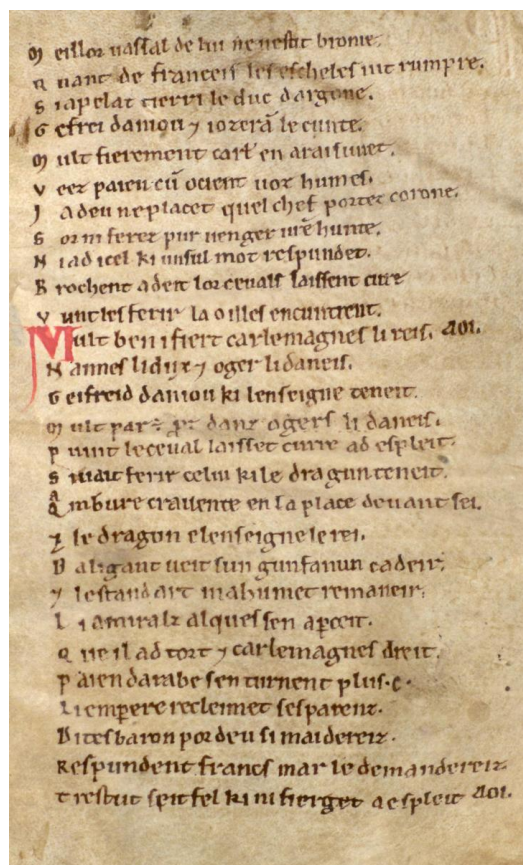
Таким чином, можна висловити припущення про пов'язаність згаданої у «Географа Баварського» руської правлячої та торгової еліти з Тосканським регіоном та тамтешніми поселеннями.

Даних про закорінення в цій частині італійського «чобота» русів віднайти не вдалося. Щоправда, відоме короткочасне перебування тут данців (норманські колонії та їхнє Сардинське королівство виникли щойно в XI–XII ст. лише на півдні Італії). Мова йде про загарбницьку експедицію варягів під керівництвом Бьорна та Гастінга¹⁴. Як зафіксували «Бертинські аннали», 859 року *«пираты данов, после долгого объезда моря, проплыв между Испанией и Африкой, входят в Родан (р. Рона. – I.M.), и опустошив некоторые города и монастыри, устраивают стоянку на острове, который называется Камария...»*. А наступного року *«даны, которые оставались на Родане, доходят вплоть до Валенти (місто в долині Рони. – I.M.), чтобы опустошить [этот] город; оттуда, когда они ограбили все [селения], которые были вокруг, они уходят обратно, возвращаясь на остров, на котором они устроили лагерь... Даны, которые прежде были на Родане, устремляются в Италию, и захватывают город Пизу и другие, опустошают и разоряют»*¹⁵. За іншими джерелами відомо, що

вони тоді ще захопили місто Люну біля Пізи, добрались до Греції та після двох зимівель повернулись до себе¹⁶. Не знаємо, чи тоді варяги дійшли до Серавецци, розташованої досить далеко від Пізи. Зрозуміло, що короткочасний грабіжницький напад данців не сприяв би виникненню нових топонімів. Оскільки згаданий похід майже збігається із часом створення «Опису земель...», то згадані три села / їхні назви могли постати задовго до цих подій.

4

Ожье Данець

Згадка про Ожье в оксфордському списку "Пісні про Роланда" близько 1263 р.

Посередньо на зв'язок цих топонімів із нашою історією вказує французький епос. Йдеться про легендарного сучасника імператора Карла Великого (†814) Ожье Данця (*Ogier de Danemarche / Ogier le Danois*, данською – *Holger Danske*). Крім поодиноких згадок у різних давніх пам'ятках, зокрема, і славнозвісній «Пісні про Роланда» (бл. 1060), він став головним героєм двох поем та піснi¹⁷.

Легендарний образ Ожье дослідники пов'язують із реальною особою, франкським вождем Ауткаріусом, сином данського короля Готфріда (804–810). Однак є підстави стверджувати, що реальним прототипом Ожье Данця став князь Олег, точніше, його епічний двійник Ілля Муровлянин / Муромець¹⁸.

Треба вказати, що наш правитель (данець за походженням) був досить популярною особою в іноземному епосі. Окремі сюжети з його життя, перелицьоване ім'я органічно закорінилися у переказах різних народів. Напевно, культивуванню пам'яті про батька княгині Ольги – «праматері князів руських» – сприяли правителі, в яких текла їхня кров. Насамперед це могли робити доньки Ярослава Мудрого (французька королева Анна, угорська – Анастасія, норвезька – Єлизавета) та їхні нащадки. Чоловік останньої, Гаральд Сіґурдсон, був не тільки відомим воїном, але й поетом-скальдом.

5

Титульний аркуш видання: *Ogier le Dannoys, duc de Dannemarche* (Ліон, друкарня Клода Нурі, близько 1500 року)

Підтверджують факт запозичення з руського епосу – насамперед оригінальні події з нашої реальної чи легендарної історії; мотиви, імена¹⁹. Так в пісні «Паломництво Карла Великого в Єрусалим і Константинополь», що належить до циклу *Chanson de geste*, йдеться про те, що Ожъє разом із Карлом пішов у Царгород «міряться силою» з грецьким імператором. Такий сюжет відповідає літописній згадці про напад київського князя Ігоря та його зятя-співправителя Олега на Царгород 941 року. Імператор Карл ув'язнив Ожъє. Це ж зробив із Іллею Муромцем князь Володимир Красне Сонечко. Обидва були випущені на волю, щоби врятувати країну від невірних / сарацинів. Ожъє збунтувався проти Карла Великого, а Ілля – проти князя Володимира.

За легендою Сан-Фаронського аббатства в місті Мо (*Meaux*), після розбиття сарацинів, Ожъє разом зі своїм товаришем Бенедиктом прийняв в цій обителі постриг і тут же помер. У монастирському храмі навіть був споруджений 1180 року надгробок зі скульптурами Ожъє та Бенедикта на одному саркофазі. Цей факт корелює з давньою київською легендою про гробниці Іллі та його товариша в каплиці Софійського собору.

6

У легендарній частині переліку абатів кельнської обителі св. Мартина (бл. 1200 р.) під 778 роком говориться про відновлення зруйнованого саксонцями монастиря князем Данії Ольгером, воїном імператора Карла Великого». А за однією біліною, Ілля Муромець, знайшовши гроші, збудував за них церкву в Києві, а тоді пішов в лаврські печери, де й помер.

Цікавим для нашої теми є певний факт, відомий за створеною бл. 1200 р. поемою «Лицарство Ожъє з Данії» (*La Chevalerie d'Ogier de Danemarch*). Головний герой довгий час переховується у тосканській фортеці *Castel-Fort le Rosne*²⁰, воює в цьому краї з сарацинами. Як встановлено, мова йде про згадане село *Ruosina*²¹ біля *Seravezza*. Тут твердиня дійсно була і являла собою прямокутний в плані замок висотою в 40 ліктів, із 4 вежами по кутах і п'ятою в центрі; він оточений глибоким ровом і непрохідним болотом²².

Варіант цієї історії присутній у легендарній «Сазі про Одда Стрілу», відомій пам'ятці ісландської літератури з 2-ї половини XIII століття³⁰. Після відвідин Святої Землі головний герой замандрував у Гуналанд, до столиці тамтешнього короля. Останній пообіцяв віддати свою доньку та владу тому, хто підкорить Бялканд, правитель якого відмовився платити йому данину. Одд спершу переміг жінку тамтешнього правителя Альфа Бялки та їхнього сина. Вбив він і самого Бялку, який переховувався від нього у місті³¹.

8

Сюжет про це представлений і в європейських народних піснях. Зокрема, сербський «святи Илиј» одружується з Білою Марією, донькою короля Будима-града³². Білоруський герой намагається викликати на поєдинок Білого Царя. І не відступився доти, поки той не віддав йому «красну панну»³³.

Згадані сюжети перекликаються з билінами про битви Іллі Муромця з амазонкою-королевою, дівкою Сіверяничною³⁴ та їхнім сином³⁵. В дійсності йшлося, правдоподібно, про менш драматичні відносини князя Олега з його дружиною, донькою придунайського сіверського правителя Будимира та їхнім сином³⁶.

На вірогідність перебування князя Олега в Італії вказує биліна про бій Іллі Муромця з донькою-амазонкою, «*родом из земли да из Тальянскою*»³⁷. Богатир зізнався, що коли «*был во той земли во Тальянскою, три году служил у короля тальянского, да я жил тогда да й у честной вдовы*»³⁸. Потрібно підкреслити унікальність для билін цієї згадки про Італію й італійців.

На це ж натякає і легендарна [Тідріксага](#) (бл. 1250). За нею, донька грецького ярла Іллі Гільдигунда, перебуваючи заручницею при дворі Аттіли, покохала Вальтера, племінника правителя Апулеї та Риму Ермінріка. Русько-італійський мотив був привнесений у Тідрісагу на підставі нашого епосу, бо в прототипі цього сюжету – бургундській поемі про Вальтаріуса (середина IX ст.) – йдеться про дітей бургундського й аквітанського королів³⁹.

Таку гіпотезу може підтверджувати й певний топонім. Північніше міста Ґар і однойменної річки протікає річка *Drôme / Droma*. Близький до цієї назви етнізм згадано у двох візантійських придворних джерелах 960-х років. У першому йдеться про відомий за «Повістю временних літ» похід Ігоря на Царгород 941 року. «*Росы приплыли к Константинополю на десятках тысячей кораблей, которых называли также дромами, происходят же они от рода франков*»⁴⁰. У другому, поза зв'язком із літописом, подана характеристика цього народу: «*Росы или дромиты полу-*

9

чили свое имя от некоего могущественного Роса после того, как им удалось избежать последствий того, что предсказывали о них оракулы благодаря какому-то предостережению или божественному озарению того, кто господствовал над ними. Дромитами они назывались потому, что могли быстро двигаться. Происходят же они от рода франков»⁴¹. Цю назву дослідники, здебільшого, пов'язують із варягами, які мали свою операційну базу на косі в гирлі Дніпра, від давньогорецьких часів іменованої Ахілловим Дромом / Бігом⁴². За античною традицією, саме тут Ахілл вправлявся у бігові. У цьому ж контексті деякі дослідники звертають увагу на данців, яких (від VIII ст.) вважали у Європі найшвидшим народом⁴³.

До слова, є підстави пояснити на перший погляд незрозумілу ідентифікацію русів-дромітів як франків.

Такий термін у IX–X ст. мав територіально-політичний характер, ним називали мешканців підпорядкованих Карлові Великому та його нащадкам територій [44]. Землі скандинавів не входили до їх числа. Але, як знаємо, одна династія данців більше століття тримала в ленному володінні від імператорів Фризію. Тобто, саме в них грецькі літописці і бачили [предків] русів-дромітів.

Такими є виявлені сліди можливого перебування русів/данів у Ломбардії та Тоскані. Подальше дослідження історії цих регіонів зможе підтвердити або спростувати висловлені припущення. У цьому контексті цікавою є гіпотеза Сергія Шелухіна про кельтське походження терміну Русь. Омелян Прицак висловив думку про його закорінення на наших землях через діяльність європейської рутено-фризько-норманської торговельної компанії, з центром у південнофранцузькому місті Родезі / Рутенії⁴⁵. До назви цієї компанії варто додати ще і слово «данська», адже саме представники цього народу протягом століття контролювали Фризію та її торгівлю. Судячи з тексту «Повісті временних літ», не названі її автором данці ідентифікувалися ним саме як руси. Під 862 роком він говорить, що чудь, словени, кривичі та весь *«идоша за море к Варягом. к Руси. сіце бо звахуть. ты Варягы Русь. æко се друзии зовутса Свеє. друзии же Оурмани. Анъглане. инъги и Готѣ»*⁴⁶. В перекладі Леоніда Махновця цей фрагмент звучить так: *«Пішли вони за море до варягів, до русі. Бо так звали тих варягів – русь, як ото одні зветься свеями, а другі – норманами, англами, інші – готами, – отак і ці»*⁴⁷.

10

Відтак, повертаючись до звістки «Географа Баварського» про русів, є достатньо підстав, аби припустити, що автор тексту вважав їх керівною групою слов'янських племен півдня Східної Європи, ототожнював із фризько-данським військово-торговельним угрупованням, представники якого жили і в італійській Тоскані⁴⁸, де відомі співзвучні за назвою топоніми: *Ruosina, Seravezza ma Lucolena*.

Фризько-данське (руське) домінування саме на наших землях засвідчує не лише автор «Географа Баварського» та Титмар Мерзебурзький, який 1018 року згадував швидких данів у Києві. Воно відображене й у тексті російського Вологодсько-Пермського літопису (кінець XV – I половина XVI ст.): *«По тѣмъ градомъ суть первии населници: в Киевѣ фрязи, в Новѣгородѣ Словене, в Полтеску Кривичи, в Ростовѣ Меря»*⁴⁹. Форма написання цих київських «фрягів» дає підстави також нагадати й укорінену в Московії назву «фряги / фрязе», яку зазвичай використовували на означення італійців, очевидно – саме тосканців. Багато будівничих тосканського походження, що шукали заробітків у московських володарів, отримали там прізвисько «Фрязин».

Отже, фризько-данські торгово-військові ватаги прибули на давні землі України, вірогідно, як із Фризії, так і зі середземноморського побережжя, насамперед, із Тоскани.

© Ігор Мицько

31 березня 2015 року

ПРИМІТКИ

¹ *Войтович Л.* «Баварський географ»: Проблеми ідентифікації слов'янських племен // Треті «Ольжині читання». Пліснеськ 31 травня 2008 року. – Львів, 2009. – С. 4.

² *Forsderen Liudi* як «перші, керівні люди» перекладає І.Германн (*Херрман И. Ruzzi. Fordesderen liudi. Fresiti.* К вопросу об исторических и этнографических основах «Баварского Географа» (первая половина IX в.) // Древности восточных славян и Руси. – Москва, 1988. – С. 166.

11

³ *Vislane*, можливо, означали торговців по Віслі. Принаймні, деякі польські дослідники сумніваються в існуванні такого племені (*Urbańczyk P. Trudne początki Polski*. – Wrocław, 2008).

⁴ Літературу з різними гіпотезами про атрибуцію аналізованих позицій цього списку див.: *Войтович Л.* «Баварський Географ»: проблеми ідентифікації словянських племен // Третє «Ольжині читання». Пліснеськ. 31 травня 2008 року. – Львів, 2009. – С. 9.

⁵ *Прицак О.* Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саґ). – Київ, 1997. – Т. 1. – С. 88.

⁶ Там само.

⁷ *Мицько І.* Генеалогічне дерево наших найдавніших правителів. – Львів, 2015. – С. 9-12. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/33365>

⁸ Там само. – С. 9.

⁹ *Мицько І.* Родовід княгині Ольги за європейським епосом // Другі «Ольжині читання «Пліснеськ-Львів». 14-15 червня 2007 року. – Львів, 2007. – С. 25.

¹⁰ *Zakrzewski St.* Opis grodów i terytorjów z północnej strony Dunaju czyli t. zw. Geograf Bawarski. – Lwów, 1917. – S. 62; Лук [излучина реки, залив] // Словарь-справочник «Слова о полку Игореве». – Москва/ Ленинград, 1969. – Вып. 3. – С. 68-69.

¹¹ *Repetti Em.* Dizionario geografico fisico storico della Toscana. – Firenze, 1843. – Vol. 5. – P. 252.

¹² *Repetti Em.* Dizionario geografico fisico storico della Toscana. – Firenze, 1841. – Vol. 4. – P. 842.

¹³ *Repetti Em.* Dizionario geografico fisico storico della Toscana. – Firenze, 1835. – Vol. 2. – P. 929.

¹⁴ *Прицак О.* Походження... – С. 230-234.

¹⁵ [Електронний ресурс] / Режим доступу:

http://www.vostlit.info/Texts/rus14/Annales_Bertiani/rametext2.htm. В долині Рони вони тоді пограбували ще міста Нім і Арль.

12

¹⁶ *Kruse Fr. C. V. Chronicon Nortmannorum...* – Hamburgi, Gothae, 1851. – P. 245; *Беляев Н.Т.* Рорик Ютландский и Рюрик начальной летописи // *Seminarium Kondakovianum*. – Prague, 1929. – Вып. 3. – С. 241.

¹⁷ Коротка характеристика образу Оже Данського в французькому та данському епосі див.: – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1181312> та [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.people.su/82164> – http://www.people.su/82164_5

¹⁸ *Мыцько И.* Датское происхождение князя Олега. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://conference.dansk.ru/content/view/28/39>.

- ¹⁹ Антропоніми Ожъє та Одд похідні від імени Олег, тобто, ослов'яненого на Русі варіанту автентичного данського антропоніму *Helgi*. Ця обставина вказує на потрапляння оповіді про славного нормана до Західної Європи з нашого епосу.
- ²⁰ *Raibert de Paris. La Chevalerie d'Ogier de Danemarch. Poeme du XII siècle.* – Paris, 1842. – Т. 1. – Р. 140; *Raibert de Paris. La Chevalerie d'Ogier de Danemarch. Poeme du XII siècle.* – Paris, 1842. – Т. 2 – Р. 140, 343.
- ²¹ *Aebischer P. Anthroponymie et toponymie dans la "Chevalerie Ogier". A propos d'un ouvrage récent // Revue belge de philologie et d'histoire.* – 1954. – Т. 32. – Fasc. 4. – Р. 1231-1232.
- ²² *Repetti Em. Dizionario geografico fisico storico della Toscana.* – Firenze. – Vol. 3. – Р. 621
- ²³ *Raibert de Paris. La Chevalerie d'Ogier de Danemarch. Poeme du XII siècle.* – Paris, 1842. – Т. 1. – Р. I – XXXI.
- ²⁴ *Джаксон Т.Н. Austr í Görđum: Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках.* – Москва, 2001. Омелян Прицак, ґрунтуючись на унікальній згадці в одній із саґ про панування героя в *Görđum í Danmörk*, ототожнює Ґарди з «Фризією під данським правлінням» (*Прицак О. Походження... – С. 197*).
- ²⁵ Походження цього терміну детально прослідковує Юрій Диба в підготовленій до друку статті.
- 13
- ²⁶ *Yljas den künic von wilden Riuzen (Ortnit und die Wolfdietriche / Nach Müllenhoffs vorarbeiten. Herausgegeben von Arthur Ameling und Oskar Jänicke.* – Berlin, 1871. – В. 1. – S. 12).
- ²⁷ Ілля допомагає племінникові здобути дружину, доньку правителя Судерса. Це переспів реальної бойових дій 941 р. війська князя Ігоря і його тестя князя Олега на царгородському передмісті Суді). Серед руських елементів поеми (запозичених з [Тідріксаги](#)) є велет Вальдемар (*Ortnit und die Wolfdietriche / Nach Müllenhoffs vorarbeiten. Herausgegeben von Arthur Ameling und Oskar Jänicke.* – Berlin, 1873. – В. 2. – S. 109, 113), якого герой вбив. Перетворення правителя Володимира, за Тідріксагою вбитого Аттілою (Рюриком), на казкового персонажа сталося, вочевидь, через помилкове трактування прізвиська правителя Великий / *der grōze*.
- ²⁸ Про ідентифікацію літописного князя Олега з билінними Іллею Муромцем та Вольгою Всеславичем, німецькими Іллею з Руси та Ортнітом Гардским див.: *Филин Н.В. Об историческом прототипе Ильи Муромца.* – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://histline.narod.ru/il04.htm>.
- ²⁹ *Халанский Н. Южнославянские сказания о королевиче Марке в связи с произведениями русского былевого эпоса. Сравнительные наблюдения в области героического эпоса южных славян и русского народа // Русский филологический вестник.* – Варшава. – 1893. – №4. – С. 289.
- ³⁰ Імя героя – Одд, однакові унікальні обставини смерті від кінського черепа та змії з нашим князем Олегом дають підстави деяким дослідникам стверджувати про запозичення скандинавами фрагментів нашого епосу. Див.: *Мельникова Е.А. Сюжет смерти героя от коня в древнерусской и древнескандинавской традициях // От Древней Руси к новой России. Юбилейный сборник, посвященный Я.Н.Щапову.* – Москва, 2005. – С. 95-108.

³¹ Orvar-Odds Saga / Herausg. von R. C. Boer. – Halle, 1892. – S. 69-93.

³² Мицько І. Родовід... – С. 24.

14

³³ Там само.

³⁴ Миллер Вс. Экскурсы в область русского народного эпоса. Вып. I–VIII. – Москва, 1892. – С. 125.

³⁵ Там само. – С. 124-125, 131-136, 147.

³⁶ Мицько І. Родовід... – С. 23, 25.

³⁷ Гильфердинг А. Онежские былины, записанные Александром Федоровичем Гильфердингом летом 1871 года. – С.-Петербург, 1873. – Ствп. 466.

³⁸ Там само. – Ствп. 466-467.

³⁹ Мицько І. Родовід... – С. 21.

⁴⁰ Горский А.А. Русь «от рода франков» // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – Москва, 2008. – №2. – С. 55-56.

⁴¹ Там само.

⁴² Скляренко В.Г. Русь і варяги. Історико-етимологічне дослідження. – Київ, 2006. – С. 25-27, 49.

⁴³ Акентьев К.К. Древнейшие свидетельства появления Русь на византийской исторической сцене // Материалы по археологии и истории античного и средневекового Крыма. – Севастополь, Тюмень, 2010. – Вып. 2. – С. 133.

⁴⁴ Горский А. Русь... – С.57.

⁴⁵ Казакевич Г. Кельтська теорія походження Русі: критичний огляд // Українознавство. – Київ, 2012. – 2 (43) . – С. 155-159. У зв'язку з цією теорією дослідники приводять низку кельтських імен в русько-грецькому договорі 944 року (Скляренко В.Г. Русь і варяги. Історико-генеалогічне дослідження. – Київ, 2006. – С. 60-69).

⁴⁶ Полное собрание русских летописей. – С.-Петербург, 1908. – Т. 2. – Ствп. 14.

⁴⁷ Літопис руський. За Іпатським списком переклав Леонід Махновець. – Київ, 1989. – С. 12.

⁴⁸ Правда, у «Повісті временних літ» фризи згадані окремо від руси, після південноєвропейських венеціанців: *Афетово же кольно и то Варязи. Свеи. Оурмане. Готъ. Русь. Агланъ. Галичанъ. Волохове. Римланъ. Нъмци. Корлази. Венедици. Фраговъ. и прочии присъдаты ѿ запада къ полудень* (Полное собрание. – Ствп. 4).

⁴⁹ Полное собрание русских летописей. – Москва, Ленинград, 1959. – Т. 26. – С. 15.

07.04.2015

